

БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИДА ХУСНИХАТ БИЛАН ЁЗИШ КЎНИКМАЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ ПЕДАГОГИК МУАММО СИФАТИДА

Норова Ирода Мирзоғолиб қизи,
Навоий давлат педагогика институти тадқиқотчиси

Аннотация: мақолада бошланғич синф ўқувчиларига ҳарф шакллари, ҳарларни, сўзларни тўғри ва чиройли ёзиш қоидаларини ўргатиш, ҳарф ёзишгача бўлган жараёнлар педагогик муаммо сифатида ўрганилиши аҳамияти, шунингдек, қалам тутиш, гавда ва қўл ҳаракати билан боғлиқ ҳолатлар баён қилинган. Бошланғич синфларда ҳарф ўргатишига шунчаки савод чиқариш воситаси сифатида қарамаслик, балки унга ақлий ҳамда руҳий такомиллаштириш омили ўлароқ ёндашиш фикри илгари сурилмоқда.

Калит сўзлар: алифбо, ҳарф, ҳарф шакллари, бўгин, сўз, ёзишга тайёргарлик кўриш, кўникма, малака, билим, санитария-гигиена

РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ ПИСЬМА С ПОМОЩЬЮ ХУСНИХАТА У УЧАЩИХСЯ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ КАК ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА

Норова Ирода Мирзоғолибовна,
научный сотрудник Навоийского государственного педагогического института

Аннотация: в статье описываются условия, связанные с обучением учащихся начальных классов буквенным формам, HARS, правилам правильного и красивого написания слов, процессам, вплоть до написания букв, удержания ручки, позы и движения рук. В начальных классах выдвигается идея не только рассматривать обучение письму как инструмент для изготовления корзинок, но и подходить к нему как к фактору умственного совершенствования.

Ключевые слова: алфавит, буква, буквенные формы, слог, слово, подготовка к письму, навыки, квалификация, знания, санитарно-гигиенические

THE DEVELOPMENT OF WRITING SKILLS WITH THE HELP OF HUSNIHAT IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM

Norova Iroda Mirzolib kizi,
Researcher at the Navoi State Pedagogical Institute

Abstract: the article describes the conditions associated with teaching elementary school students letter forms, the rules of correct and beautiful spelling of words, processes up to writing letters, pen holding, posture and hand movements. In primary school, the idea is put forward not only to consider learning to write as a tool for weaving baskets, but also to approach it as a factor of mental improvement.

Keywords: alphabet, letter, letter forms, syllable, word, preparation for writing, skills, qualifications, knowledge, sanitary and hygienic

Кириш. Бошланғич синфларда ўқувчига ҳарф ёзишни ўргатиш энг мураккаб жараёнлардан биридир. Бугунги кунда мактабгача таълим муассасалари ҳам боғча боласига ҳарф шакллари ёзишни ўргатмоқда, аммо бу борада ҳам муаммолар мавжуд, чунки мактабгача таълим муассасасининг асосий вазифаси тарбия бўлгани сабабли у ерда болага кўп ҳолларда шунчаки ҳарфларни ёзиш ва ўқиш ўргатилади. Аслида ҳарф шакллари маҳорат билан ёзиш, чиройли ёзишга бошдан жиддий эътибор бериш лозим. Акс ҳолда ўқувчи хунук ва тушунарсиз ёзишга одатланиб қолади.

Дастлаб битта ўлчагич ёрдамида ёзишни ўрганаётганда, ёзиш маҳоратини такрорий қайта қуриш мавжуд бўлганда, қоғоз астарининг бир туридан иккинчисига ўтишдан кўра барқарор кўникмалар тезроқ шакллана бошлайди. Е.Соколованинг таъкидлашича, болалар дастлаб ушбу техникадан фойдаланган ҳолда ёзишни ўргатган синфларда етук ёзув илгари шаклланган, уларда аниқ индивидуал ёзув услубига ега талабалар кўпроқ.

Бошқа муаллимларнинг фикрига кўра, ёзиш пайтида ҳаракатларнинг тўғрилигини назорат қилиш учун машғулотлар чизикли қоғозда ўтказилиши керак. Ёзиш ва восита қобилиятлари ривожланиб бориши билан индивидуал ҳаракатлар устидан визуал назорат проприосептив назорат билан алмаштирилади. Шунга кўра, чизик ўзгартирилиб, йўналиш, шакл ва узунликдаги ҳаракатларни тартибга солиди ва бажарилган ҳаракатларнинг тўғрилигини визуал назорат қилиш имконини беради. Шундай қилиб, ҳозирда биринчи синфда қўлланиладиган усулга кўра, ёзиш бўйича кўрсатма иккита горизонтал ва битта ноёб қийшиқ ўлчагич билан қопланган қоғозда амалга оширилади.

Горизонтал чизик билан ёзувчи ҳарфларнинг баландлигини таъминлайдиган ҳаракатларни визуал равишда бошқариш қобилиятига ега. Oblique чизиклар флексиён ва екстансор ҳаракатларининг йўналишини бошқаришга имкон беради, бу еса тўғри егилиш билан ёзишни таъминлайди. Иккинчи синфда 8 ва 9 ёшли ўқувчилар аллақачон шундай ривожланган мотор анализаторига егаки, ҳарфларнинг тўғри мойиллигини таъминлайдиган флексиён ҳаракатларини визуал бошқариш мушаклар билан алмаштирилади. Учинчи синфда битта ўлчагичда қоғозга ёзишни ўргатиш давом етмоқда. Ёзувчи ўзи қилган ҳаракатларни визуал бошқариш бўйича қўшимча кўрсатмаларга ега емас. Ҳаракат узунлигидаги асосий мос ёзувлар нуқтаси сўзнинг бошланғич ҳарфидир.

Сўзни бажаришга қаратилган барча кейинги ҳаракатлар, ёзувчи аллақачон содир етилганлар билан мувофиқлаштиради. Шунинг учун, битта ўлчагичда қоғозга ёзишни ўрганишнинг биринчи даврида, ёзувчи ҳали восита анализаторини тўлиқ шакллантирмаган ва у ҳаракатларни визуал назорат қилиш ўрнига проприосептив импульслар назорати остида ҳаракатларни амалга ошира олмаса, мавжуд узунлик бўйлаб ҳаракатларнинг беқарорлиги. Қўлёзмаларда бу қўл ёзуви ўлчамидаги фарқда намоён бўлади, бу бир саҳифада жойлашган, аммо турли вақтларда ёзилган турли хил қисмларни яратади. Уқишнинг учинчи йилининг охирига келиб, турли ҳарфларни бажаришда узунликдаги барқарор ҳаракатлар ривожланади. Шунинг учун, бу вақтга келиб восита анализатори аллақачон ривожланган деб тахмин қилиш мумкин. Визуал назорат ёзиш жараёнида фақат сўзларни бажаришда ва чизиклар қуришда амалга оширилади. Визуал равишда ҳукмдорга етибор қаратиб, ёзувчи ҳарфлар ва сўзларни ёзиш учун ҳаракатларни изчил бажаради. Шу тарзда, қўлнинг алоҳида бўғинлари ҳаракатларини қатъий мувофиқлаштириш билан матн сатрлари ёзилади.

Ёзув дафтарларда битта ўлчагичда ёки иккита горизонтал ва битта ноёб қийшиқ ўлчагичда ўргатилганлигидан қатъи назар, қуйидаги хатолар талабаларга хосдир:

Нишабнинг бузилиши қўшни ҳарфлар элементларининг ва ҳатто бир хил ҳарф элементларининг параллелизмга олиб келади ва кўпинча элементларнинг егрилиги билан бирга келади. Ушбу хатолар гуруҳи дафтарнинг қўшимча қийшиқ қоғозга асосида тўғри мойилликни ривожлантириш учун махсус машқлар ёрдамида тузатилади.

Услубий фанда “хаттотлик” атамаси (юнонча — чиройли қўл ёзуви) “тасдиқланган намуналарга мувофиқ аниқ, тушунарли чиройли ёзиш қобилияти”, деб талқин етилади. Хаттотликни ўргатишда сатрни, саҳифанинг ўнг ва чап томонидаги чеккаларни, ҳарфларнинг катталиги ва мойиллигидаги бир хилликни қузатиш муҳимдир.

Хаттотлик ёзишни ўқитишнинг замонавий усуллари (хаттотлик маҳоратини шакллантиришга замонавий ёндашувлар) муаллифлари: Илюхина, Е.Потапова (ёзишни ўргатиш технологияси), ва ҳоказо.

Хаттотлик ёзишни ўқитиш усуллари ривожлантириш билан бир қаторда М.Безруких чап қўлли болаларга ёзишни ўргатиш учун дарсликлар ишлаб чиқмоқда ва шунинг учун у ёзишни ўрганишда қийналаётган биринчи синф ўқувчилари ва чап қўл болалар учун рецептлар ишлаб чиқди. Болаларни ёзишга ўргатиш учун ишлаб чиқилган рецептларни анъанавий усул бўйича ҳам, хаттотлик ёзувини ўргатиш усули бўйича ҳам ёзишни ўрганишда қийинчиликларга дуч келган биринчи синф ўқувчилари ва чап қўл болалар учун рецептлар билан таққослаганда, ҳарфларнинг имлосида сезиларли фарқлар аниқланди. Фарқлар барча ҳарфларга тааллуқли эмас, фақат баъзилари:

T/r	Unli harflarda	Undosh harflarda
1.	So‘z o‘rtasida kelgan ayrim unilarni qo‘shib yozish muammosi	Rr harfining inglizcha shakl bilan chalkashib qolishi
2.	So‘z boshida kelgan ayrim unilarni qo‘shib yozish muammosi	y, h, sh, ch kabi ilmoqli harflarning belgilangan chiziqlardan chiqib ketishi
3.	So‘z oxirida kelgan ayrim unilarni qo‘shib yozish muammosi	Q q harfidagi ilmoqning g harfidagi bilan almashtirilishi
4.	Katta I harfining yozilishi	Qo‘sh undoshli harflarning yozilishi
5.	O‘ harfining yozilishi	Harf birikmalarining yozilishi

Юқоридаги ҳарфларни бугунги кунда болаларни ўқитишда ишлатиладиган анъанавий ва махсус ишлаб чиқилган рецептлардаги элементларга мувофиқ таҳлил қилиш ва рецептлардаги элементларни бир-бири билан таққослаш орқали ҳарф элементлари сонидagi фарқларни, шунингдек уларни амалга оширишда фарқлаш мумкин.

Шуни таъкидлаш керакки, “ёзишни ўрганишда қийналаётган биринчи синф ўқувчилари ва

чап қўлли болалар учун рецептлар” да келтирилган ҳарфлар бажарилишининг соддалиги билан фарқ қилади ва бу ўзига хос тушунтиришга ега: восита қобилиятлари, визуал ва визуал-фазовий идроклари етарли даражада шаклланмаган болалар диққатни ташкил қилишда қийинчиликларга дуч келишади. Бундан ташқари, чап қўли билан ёзадиган болалар, физиологик хусусиятлар туфайли, ҳарф элементларини улашда пастадир шаклига ега бўлган элементларни, шунингдек, пастадир шаклини бажариш қийин бўлиши мумкин. Ҳарфлар ва уларнинг элементларини бажаришда ҳаракатлар йўналиши бўйича кўпинча қийинчиликлар мавжуд.

Чап қўл болалар ёзишни ўрганишда йўл қўядиган баъзи хатолар:

1. Кўзгу тахмин, деб аталмиш «ўнг-чап» ([p], [b], [z], [e], [s]) ва “юқори-пастки” хатолар ([b], [d]).

2. Бутун ҳарфларнинг бўлақларга бўлиниши, яъни ҳарф элементларининг алоҳида имлоси (sh, ch, ng).

Бу омилларнинг барчаси ривожланишга, кейинчалик бундай болаларга ёзишни ўргатиш учун махсус рецептлардан фойдаланишга олиб келди.

Биринчи ва иккинчи синф ўқувчилари ўқитувчи томонидан доскада ёки талабанинг дафтарида бажарилган «стандарт» рецептлар ёки намуналарга таклид қилиб ёзишни ўрганадилар ва уларнинг хати стандартларга (рецептларга) тўлиқ мос келиши ва бир хил бўлиши керак. Рецептлар стандарти ҳақида савол туғилади. Қандай рецептлар стандарт ва стандартлик қандай аниқланади? Бир томондан, ўнг қўл ва чап қўл болалар учун рецептлар стандарт еканлиги, бошқа томондан, уларнинг стандарти методологиянинг ўзи томонидан белгиланиши кераклиги маълум бўлди. Бундай ҳолда, битта емас, балки бир нечта стандарт рецептлар бўлади.

Келажакда, агар болаларни ёзишни ўргатишда махсус рецептлар кенг тарқалса, қўл ёзуви текширувини ўтказиш билан боғлиқ бир қатор саволлар ва қийинчиликлар пайдо бўлиши мумкин. Шунингдек, яқин келажакда идентификация ва диагностика вазифаларини ҳал қилишда қўл ёзуви текширувларини ўтказиш методологиясига тузатишлар киритиш керак бўлиши мумкин.

Ушбу тузатишлар қўлёзма ижрочисининг етакчи ёзув қўлини ўрнатиш, яъни ўнг ёки чап қўли билан ёзиш каби жиҳатларга тегишли бўлиши мумкин. Шунга асосланиб, у ўқитилган ёки ўқитилиши мумкин бўлган усулни янада ўрнатиш. Бу жиҳатлар катта аҳамиятга ега, чунки бола қайси қўлни ёзганлиги ёки қандай усул билан ўрганганлиги ҳақида маълумот олгандан сўнг, биз белгининг аҳамияти ва индивидуаллиги ҳақида ишонч билан гапиришимиз мумкин, чунки агар машғулот чап қўлли болалар учун ишлаб чиқилган рецептлар бўйича ўтказилган бўлса, унда боланинг ўзига хослиги, мактуб «акс еттирилади». Унг қўл учун махсус рецептлар нормаларида назарда тутилган хат ноёб бўлади, чап қўл учун еса анъанавий усул ва хатотлик ёзиш усули бўйича ўқитиш учун мўлжалланган рецепт нормалари билан таъминланади. Бинобарин, идентификация белгилари (масалан, ёзиш пайтида ҳаракатларнинг мураккаблиги, ёзма белгилар ва уларнинг элементларини бажаришда ҳаракатларнинг йўналиши, ёзма белгилар ва уларнинг элементларини бажаришда ҳаракатлар сони ва ҳаракатларнинг бошланиши ва охири нуқталарининг нисбий жойлашиши), биз қуйидагиларга мувофиқ ажратишимиз керак. ёзишни ўргатиш усули ва унга мос келадиган ёзув нормалари ва маълум бир техникани ҳисобга олган ҳолда кейинги тадқиқотни ўтказиш.

Айнан ўқитиш усулларини билиш ёзувнинг суд-тиббий хусусиятлари, идентификация ва диагностика белгиларининг моҳияти тўғрисида объектив тасаввурга ега бўлишга имкон беради, бу еса ўз навбатида қўл ёзуви каби мураккаб функционал динамик тизимнинг шаклланиши ва ишлаши тўғрисида тўлиқ тасаввур беради.

Биринчи босқичда ўқувчининг асосий вазифаси тўғри ўтиришни, қалам ва дафтарни тўғри ушлаб туришни ўрганишдир. Сўнг ҳарфнинг энг муҳим элементларини ёзиш, аниқроғи ёзиш алгоритмининг ўрганиш. Кейинги босқич эса ҳарф ёзишдир. Тўртинчи босқичда бутун сўзларни ёзишга ўтилади.

Ёзув маҳоратини эгаллаш учун ўқувчи фаолиятининг санитария-гигиена жиҳати жуда муҳимдир.

Болалар мактабда ёзаётганда амалда тез-тез учрайдиган камчиликлар:

- улар столда чўккалаб ўтиришади, оёқлари юқорига кўтарилиб, кўкраклари билан столга суянишади;

- улар сўзма-сўз ёзадилар;

- чап елка олдинга сурилади ва бурчак остида чиқиб туради, чап қўл ўнг қўлнинг остига тикилади ёки бошни қўллаб-қувватлайди;

- ўнг қўлнинг тирсаги кескин осилиб туради ёки стол четидан ўнгга юқорига жуда узоққа

боради ёки танага маҳкам босилади;

- ёзиш пайтида бош чап ёки ўнг елкага кучли қияликларга эга;
- боланинг бутун қиёфаси кескинлик ва ҳаракатни ифодалайди.

Бундай жойлашиш натижасида ўқувчилар ҳаддан ташқари чарчоқни бошдан кечиришади, бу восита ташвиши, тана ҳолатининг тез-тез ўзгариши, ҳаяжонда ифодаланади. Санитария-гигиена қоидаларини мунтазам равишда бузиш ўқувчи танасининг соғлиғи ва меъёрий ривожланишига жиддий зарар етказиши.

Биринчи синф ўқувчисида график маҳоратни шакллантириш онгли жараён дир. Бунда ҳаракат натижасида ва унинг алоҳида босқичларида олиниши керак бўлган ҳаракатнинг мақсад ва вазифаларини англаш муҳим рол ўйнайди.

Ўқитувчи томонидан вазифаларни аниқ тақсимлаш, уларни ўқувчи томонидан аниқ англаш график маҳоратни шакллантириш муваффақиятига жиддий таъсир қилади.

Мунтазам равишда диққатга сазовор жойларни топиш, уларнинг маъносини аниқлаш ва уларни амалда қўллаш, бу болаларга график ҳаракатни эрта ва муваффақиятли бажариш имкониятини беради.

Машғулотнинг дастлабки босқичларида ҳаракатлар секин ритмда амалга оширилади: бир операциядан иккинчисига ўтишда кейинги ҳаракатни амалга ошириш учун кечикиш зарур.

Бошқариладиган ўрганиш бажарилган ҳаракатнинг оқилона ва онгли бўлишини таъминлайди, бу эса тўлиқ график маҳоратни шакллантиришга олиб келади. Дарсни бошқаришда ўқувчиларга ҳаракатни тўғри бажариш учун тўлиқ кўрсатмалар бериш керак.

Бунинг учун куйидагилар зарур:

- намунага эътибор бериш, яъни ҳарфнинг барча элементларини, уларнинг дафтар ўлчагичларида жойлашишини, ҳаракатларнинг йўналиши ва кетма-кетлигини, чизиқлар чизишда ҳаракатларнинг тақсимланишини ажратиш кўрсатиш;

- ҳаракат материаллари ва воситаларини таҳлил қилиш: дафтар тегишли тартибга эга бўлиши керак;

- ҳаракатни бажариш усулини ва уни бажариш шартларини таҳлил қилиш: стулда ўтириш, тананинг ҳолати, оёқларнинг ҳолати, кўздан дафтаргача бўлган масофа, стол устидаги қўлларнинг танага нисбатан ҳолати, қўлнинг ҳолати стол, чап қўлнинг ҳолати, дафтарнинг стол устидаги ҳолати, елкаларининг ҳолати, бошнинг танага нисбатан ҳолати, қўлларнинг кучланишининг йўқлиги ва босимнинг тўғри тақсимланиши;

- қалам ва дафтардаги қаламга куч, қаламнинг қўлдаги ҳолати ва унинг юқори учининг елкага йўналиши, дафтардаги ҳарфларнинг магистралга нисбатан жойлашиши.

Ушбу қоидаларнинг ҳар бири нафақат график кўникмаларни шакллантиришга ёрдам беради, балки ўқувчининг соғлиғига ҳам таъсир қилади.

Ижро етувчи операцияларни таҳлил қилиш, яъни ҳаракатни бажариш усулини очиб бериш, у учрашиши керак бўлган белгиларни таъкидлаш, шу билан бирга, шаклланган маҳоратда бир бутун сифатида ҳаракат қиладиган дақиқаларни ажратиш жуда муҳим дир: ҳарф ёзиш жараёни ва унинг якуний натижаси муҳим аҳамиятга эга:

- топшириқни бажариш режасини тузиш, дастлаб топшириқни, материални, воситаларни, бажариш усулини таҳлил қилиш, сўнгра ижро жараёнлари рўйхатини тузиш;

- бир вақтнинг ўзиде таҳлил қилиш ва тузатиш билан ўқувчиларнинг топшириқни бажариши устидан ўзини ўзи назорат қилишини таъминлаш.

Мақтаб ўқувчилари учун аниқ стандартлар тизими – ҳарф ёзиш алгоритмлари мавжуд. Ушбу алгоритмлар ўқувчилар томонидан яхши тушунилиши керак, яъни ёзиш пайтида ҳаракатлар ҳақида ҳақиқий билим кейинчалик кўникма ва малакага айланади.

Тўғри график маҳоратни шакллантиришда ҳаракатни бажариш танланган белгиларга кетма-кет учта шаклда йўналтирилган ҳолда амалга оширилади: моддий, нутқий ва аклий.

Моддий шакл ҳаракат алгоритмининг тушунишни таъминлайдиган топшириқ режасини тузишни ўз ичига олади (ҳарфнинг график расмини ўрганиш, ўқитувчи билан биргаликда элементларни ажратиш кўрсатиш, аллақачон ўрганилган ҳарфлардан ўхшаш элементларни топиш, ҳаракатлар кетма-кетлигини аниқлаш ва ҳоказо.).

Нутқ шакли – мустақил талаффуз дир. Топшириқдан кейинги жараён ҳарфларни олдиндан овоз чиқариб талаффуз қилиш билан амалга оширилади, яъни ҳарфнинг ёзилиши барча кичик элементларнинг берилган кетма-кетликда ёзма талаффуз қилиниш шarti билан ҳосил бўлади. Ҳаракатнинг нутқий ифодаси аниқ бўлиши керак, яъни ўқувчи ўрганилган ҳарфни ёзиш алгоритмининг тавсифлай олиши керак.

Босқичма-босқич нутқ йўриқномаси яна-да қисқартирилади. Ўқитувчи ёки бола ёзишнинг асосий босқичларини эслатади, у бутун ҳаракатни “онгида” тасаввур қилиб, ҳарф ёзишга ўтиши мумкин.

Шуни таъкидлаш керакки, ўрганилган ҳарфлар сони ортиши билан босқичма-босқич

ривожланиш зарурати йўқолади ва барча шакллар бирлашади. Ҳарф ёзиш машғулоти тугагандан кейин ўқувчилардан назорат иши олинганда қуйидаги хатоликлар кузатилади:

- сўзлардаги ҳарфлар орасидаги интерваллар кузатилмайди, сўзлар чизиққа нотекис жойлаштирилган;

- ҳарфлар жуда кенг ёки жуда тор ёзилган;

- ўнгга ёки чапга кўп йўналишли эгилиш ёки ортиқча эгилиш мавжуд;

- ҳарфларнинг чизиқларига нисбатан жойлашиши кузатилмайди, яъни ёзувда чизиқлилиқ йўқ.

- ҳарфларнинг керакли баландлиги сақланмаган;

- ҳарфнинг бузилган шакли кўп кузатилган;

- ҳатнинг бурчаклилиги, панжараси мавжуд;

- ёзишда ҳарфларнинг уйғунлиги кузатилмайди;

- тўлиқ ноқонунийлик бор, ҳарф шакллари аралашиб кетган.

Юқоридаги хатолар тўғри ва чиройли ёзиш маҳоратнинг етарли даражада шаклланмаганлиги сабабли пайдо бўлади. Етарли даражада қунт билан машқ қилинмаган.

Ҳуснихат хатоларининг таснифи ўқитувчига ўқувчиларнинг ёзувларини таҳлил қилишга, камчиликларни аниқлашга ва қўл ёзувини тузатиш тактикасини ишлаб чиқишга ёрдам беради. Мактаб ўқувчиларининг умумий ривожланиши машғулотларни зерижарангсизли ва мураккаб ташкил этилгани билан ҳам боғлиқ, албатта.

Она тили ўқитишдаги долзарб муаммоларидан бири бу – бошланғич синф ўқувчиларига имлони ўргатишнинг самарали усуллари излашдир. Мактабда боланинг кейинги таълими, унинг имло ва нутқ саводхонлиги, она тилини ёзма равишда ўрганиш қобилияти бошланғич синфларда ҳарф, хуснихат ва имло кўникмалари қанчалик тўлиқ эгаллаганига боғлиқ.

Ҳар бир синф учун ўзбек тилида дастлабки ўқитиш дастури ортограммаларни ўзлаштиришни назарда тутати. Лекин қандай қилиб тўғри ва чиройли ёзишни ўргатиш мумкинлиги бугунги методика учун ҳам ўз ечимини кутаётган муаммолардан биридир. Бу савол қўлаб ўқитувчиларни ташвишга солиши табиий. Бошланғич синфлар учун “Алифбе”, “Она тили” дарсликлари кўпинча ҳарфлар етишмаётган матнларда имлони ўргатади. Шундай қилиб, имло вазифаси ўқувчи томонидан эмас, балки дарслик муаллифи томонидан белгиланади. Ўқувчи фақат ўзига юкланган вазифани ҳал қила олади ва у буни муваффақиятли удалайди. Графика машғулотида эгаллаган билим ва кўникмалар кичик диктант ёзиш орқали текшириб кўрилади. Кейинчалик ўқувчилар сўзда қоида қўлланилиши керак бўлган жойни топа олмасликлари сабабли хато қилишади. Демак, диктант, ижодий ишлар ва экспозицияларда ўқувчилар жуда кўп қийинчиликларга дуч келишади.

Ёзиш ўқишдан фарқли ўлароқ, кўп вақт талаб қиладиган жараён дир. Ёзиш аниқ, қатъий изчил амалга оширишни ўз ичига олади. сўзнинг фонемик таҳлили ва танланган ҳарфларнинг ўзаро боғлиқлиги тегишли фонемалар, яъни фонемикани амалга ошириш ва умумлаштиришдир. Кейин фонемалар қатъий белгиланган ҳолда берилиши керак.

Ҳуснихат ақлий ҳаракатларининг энг қийин ва завқли турларидан биридир. Бармоқлар, елкалар, орқа, бўйин иштирок этади. Бола қаламни ушлайди, билакларини қўллаб-қувватлайди, уни тўғри ҳаракатлантираса – барчаси нервларни одатлантиради, миани рағбатлантиради, ёзув маҳоратини ривожлантиради. Аслида каллиграфия – тўғри ва чиройли ёзув –бу когнитив қобилиятларни ривожлантирадиган мэдитациянинг бир туридир. Бошланғич синфларда ўқувчиларга каллиграфия машғулоти ташкил қилиш уларнинг ақлий ривожланишига катта ёрдам беради. Ўзбек тилида каллиграфия масаласи ҳам алоҳида тадқиқ қилишни тақозо қилади.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Желтовская Л.Я., Соколова Е.Н. Формирование каллиграфических навыков у младших школьников. М.: Просвещение, 1987. 226 с.

2. Львов М.Р. Словарь-справочник по методике русского языка: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2101 «Рус. яз. и лит.». М.: Просвещение, 1988. 240 с.: [Эл. ресурс]. URL: <http://www.elective.ru/arts/lam1-to625-p31692.phtml> (дата обращения: 10.11.2016).

3. Илюхина В.А. Письмо «секретом» (из опыта работы по формированию каллиграфических навыков письма учащихся). М.: Новая школа, 1994. 174 с.

4. Потапова Е.Н. Радость познания: книга для учителя. М.: Просвещение, 1990. 96 с.

5. Безруких М.М. Обучение первоначальному письму: метод. пособие к «Прописям». М.: Просвещение, 2002. 30 с.

6. Безруких М.М. Прописи для первоклассников с трудностями обучения письму и леворуких детей. М.: Ювента, 2004. 80 с.